

СУТНІСТЬ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Сучасна система вищої освіти в умовах модернізації створює передумови для індивідуалізації освітнього процесу, надаючи можливість вибору індивідуального шляху в освіті. Підготовка студентів до професійно-педагогічної діяльності має бути спрямована на вміння проектувати навчально-виховний процес, проектувати індивідуальний освітній маршрут кожного студента з метою їх особистісного розвитку в ході освітньої діяльності.

Все це зумовлює необхідність розробки нових технологій навчання студентів, які мають бути спрямовані на реалізацію особистісно орієнтованого підходу в навчанні, шанобливе ставлення до особистості студента, створення умов для виявлення й розвитку індивідуальних можливостей та здібностей. Одним із шляхів здійснення індивідуалізації освітнього процесу у ВНЗ є включення студентів у проектування та реалізацію індивідуальних освітніх маршрутів освоєння освітньої програми, відповідних навчальних програм.

У психолого-педагогічній літературі поняття “індивідуальний освітній маршрут” зустрічається дедалі частіше, але його розробка в рамках особистісно орієнтованого навчання недостатня.

Мета статті – розкрити основні положення індивідуально орієнтованої освіти.

На сьогодні проблемі особистісно орієнтованого навчання приділяють увагу Н. Алексєєв, Є. Бондарєвська, Е. Зеєр, М. Кузнецов, В. Серіков, Е. Степанов, А. Хуторський, І. Якиманська та ін.

В. Серіков та Н. Алексєєв, визначаючи поняття “особистісно орієнтоване навчання”, наголошують, що головне – це створити для студентів необхідні умови для розвитку їх здібностей і формування самостійності.

І. Якиманська вважає, що в основу особистісно орієнтованого навчання покладено визначення індивідуальності кожної людини, що має власний неповторний суб’єктний досвід. Під суб’єктним досвідом вона розуміє досвід життєдіяльності, якого дитина набуває ще до школи в конкретних умовах сім’ї, соціокультурного оточення, в процесі сприйняття та розуміння ним світу людей і речей [1].

На думку Є. Бондарєвської, метою особистісно орієнтованої освіти є людина культури, яка вільно виявляє свою індивідуальність, здатна до культурного саморозвитку й самовизначення [2].

Ми згодні з Г. Селевко, який стверджує, що своєрідність цілей особистісно орієнтованих технологій – в орієнтації на властивості особистості, її формування та розвиток відповідно до природних здібностей. А це означає, що особистісно орієнтоване навчання має бути індивідуальним.

О. Гребенюк відзначає, що в умовах гуманізації освіти, коли індивідуальність людини є вищою цінністю, формування індивідуальності майбутнього педагога стає найважливішою метою професійної підготовки [3].

Метою індивідуально орієнтованої освіти є підтримка та розвиток у людині механізмів самореалізації, саморегуляції, самовизначення, необхідних для розвитку особистісного образу й діалогічної взаємодії з людьми, природою, культурою та цивілізацією [1].

Під самореалізацією ми розуміємо процес і результат розвитку в людини задатків і здатностей, їх реалізацію у практичних справах. Це також прагнення особистості до постійного самовдосконалення.

Саморегуляція – постійне прагнення особистості до співвідношення своїх дій, учинків, намірів, інтересів з інтересами інших людей, їх діями й намірами, спонукання себе керуватися суспільними інтересами, не втрачаючи при цьому себе як особистість, неповторну індивідуальність.

Самовизначення – це становлення моральної позиції особистості, ствердження власного “Я”, усвідомлення себе, свого місця в суспільстві, свого призначення в житті.

У процесі моделювання індивідуально-освітнього маршруту студентів необхідно спиратися на положення індивідуально орієнтованої освіти [3].

Перше положення: освіта – це становлення людини, знаходження свого образу: неповторної індивідуальності, духовності, початок творчості. Створити людину – значить допомогти їй стати суб’єктом життєтворчості.

Друге положення: педагог виходить із того, що в кожного студента є особистісний зміст, особистісна значущість навчання, на яку треба спиратися в педагогічному процесі.

Третє положення: необхідно зберігати та відновлювати в людині сенс життя, особистісну волю, моральність, тілесне й духовне здоров’я. Соціалізація особистості повинна проходити за допомогою закладення механізмів адаптації, життєтворчості, рефлексії особистості, збереження її індивідуальності.

Четверте положення: спрямованість змісту освіти на задоволення екзистенціальних потреб особистості: потреб її буття, волі та вибору світогляду, дій, особистої відповідальності, самореалізації, самовизначення й творчості.

П’яте положення: педагогічна технологія заснована на переході від монологу до діалогу, від соціального контролю до розвитку, від управління до самоврядування.

При організації навчальної діяльності студента необхідне включення його в процеси освоєння необхідних знань та діяльності, ціннісного самовизначення, вироблення власної технології в освіті при навчанні за індивідуально-освітнім маршрутом. Унаслідок цього буде відбуватися самовизначення студента у процесі освітньої підготовки.

Специфічними особливостями індивідуального освітнього маршруту є таке:

- індивідуальний освітній маршрут проектується спеціально для того, хто навчається, як освітня програма;
- студент виступає як суб’єкт вибору, розробки й реалізації освіти, тобто декларується його активність;
- забезпечується педагогічна підтримка студента в освіті; саме підтримка в освітньому процесі трансформує особистісно орієнтований освітній процес в індивідуальний освітній маршрут;
- при розробці індивідуального освітнього маршруту індивідуалізація передуює диференціації.

Проектування індивідуальних освітніх маршрутів студентів у ВНЗ включатиме такі етапи:

Етап аналізу ситуації. Це означає аналіз умов, у яких здійснюється педагогічний процес, передбачає характеристику учасників цього процесу. Це етап, на якому розкриваються суперечності.

Вироблення загального задуму. На цьому етапі намічаються основні шляхи вирішення розкритих суперечностей – вироблення концепції.

Реалізація проекту. Паралельно триває його доопрацювання відповідно до завдань, що змінилися, з опорою на результати педагогічної діагностики.

Дослідники підкреслюють, що іноді підтримка полягає в наданні студенту можливості зміни індивідуального освітнього маршруту. Зміни здійснюються різними способами, що передбачають:

- зміну індивідуального освітнього маршруту шляхом вибору іншої освітньої програми;
- зміну навчального плану й гармонізації освітньої програми та додаткової освітньої програми;
- внесення різноманітних змін в систему підтримки студента в процесі освіти;
- особистісну орієнтацію змісту освіти;
- особистісну орієнтацію технологічного інструментарію освітньої програми;
- зміну організаційно-педагогічних умов реалізації освітньої програми [1].

Необхідність розгляду процесу побудови індивідуально-освітнього маршруту студента, що спирається на ці ідеї, пов'язана з тим, що вони створюють умови для самовираження особистості при обов'язковому досягненні поставлених цілей навчання.

Зміст індивідуально-освітнього маршруту визначається освітніми потребами, індивідуальними здібностями й можливостями студента (рівнем готовності до освоєння програми), змістом програми.

До структури освітньої програми входять такі компоненти:

- 1) цільовий;
- 2) змістовий (відображає реалізований у рамках конкретної освітньої програми зміст);
- 3) технологічний (включає використовувані педагогічні технології, методи, методики, системи навчання й виховання);
- 4) діагностичний (розкриває систему діагностичного супроводу);
- 5) організаційно-педагогічний (визначає режимні умови реалізації, характеристику студента (вік, рівень готовності до засвоєння, освітні потреби), якому адресована освітня програма; форми атестації досягнень);
- б) результативний (опис очікуваних результатів реалізації).

Вчені вважають, що орієнтація на особистісні досягнення того, хто навчається, – передумова успіху педагога. Передбачається, що орієнтація на успіх і особистісні досягнення студентів буде сприяти актуалізації вибору освітнього маршруту й проектування освітніх результатів самими студентами, у комбінації з підвищенням актуальності ситуації їх особистісного розвитку та підвищенням самооцінки.

У зв'язку із цим необхідно змінити принципи, спрямувати систему навчання на задоволення потреб в освітніх послугах і розвиток творчих здібностей студентів.

Розвиток творчості індивіда неможливий без надання йому певних “ступенів волі”, а саме:

- права на участь у формуванні свого власного індивідуального освітнього маршруту;

- права вибору форми навчання (групова, індивідуальна, денна, заочна, вечерня, екстернат);
- права скорочувати або подовжувати (у межах припустимого процес навчання і складати іспити за індивідуальним графіком);
- права включатися в процес навчання в будь-який час протягом семестру.

Індивідуалізація навчання повинна бути побудована на особистісних досягненнях студентів. Вчені пропонують використовувати “метод якісного структурування особистісних досягнень”, який враховує:

- аспект нормативних досягнень, що дає змогу проаналізувати результати діяльності студентів при засвоєнні наміченого рівня освіти;
- аспект творчого самовираження, мотиваційної діяльності, прагнення, активності у взаємозв’язку із ціннісними орієнтаціями, моральними установками особистості;
- аспект здатності до самоврядування й самоорганізації у взаємозв’язку з відповідальністю, готовністю до вибору цілей і позиції діяльності;
- взаємозв’язок особистісних проявів з умовами освітнього середовища.

Системний аналіз (як постійний фактор проектування) включає результати академічних досягнень, творчі прояви, оцінку власних можливостей і досягнень.

Висновки. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дав нам змогу зробити висновок, що освітній процес передбачає застосування особистісно орієнтованого підходу в навчанні. У процесі навчання індивідуально-освітній маршрут дає студенту можливість самореалізуватися, професійно самовизначитися. Процес навчання орієнтований на задоволення освітніх потреб студента.

Література

1. Якиманская И.С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И.С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 31–41.
2. Бондаревская Е.В. Личностно-ориентированное образование: опыт разработки парадигмы / Е.В. Бондаревская. – Ростов н/Д : Феникс, 1997. – 28 с.
3. Гребенюк О.С. Педагогика индивидуальности : курс лекций / О.С. Гребенюк. – Калининград, 1995. – 94 с.
4. Социальная психология личности в вопросах и ответах : учеб. пособ. / [под ред. В.А. Лабунской]. – М. : Гардарики, 1999. – 397 с.

ТИМЧЕНКО-МІХАЙЛІДІ Н.С.

ТРЕНІНГ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ МИТНИКІВ

Працівники митних органів, робота яких спрямована на захист економічних інтересів держави, боротьбу зі злочинністю, забезпечення реалізації вимог митного законодавства України, виконуючи свої службові обов’язки, мають органічно поєднувати високий загальноосвітній рівень, професіоналізм з дотриманням комунікативних і моральних норм. Успішне виконання цього завдання безпосередньо залежить від готовності та спроможності кожного працівника на належному рівні виконувати свої службові обов’язки, рівня сформованості комунікативних умінь, тому що вся професійна діяльність митника реалізується в комунікативному просторі.